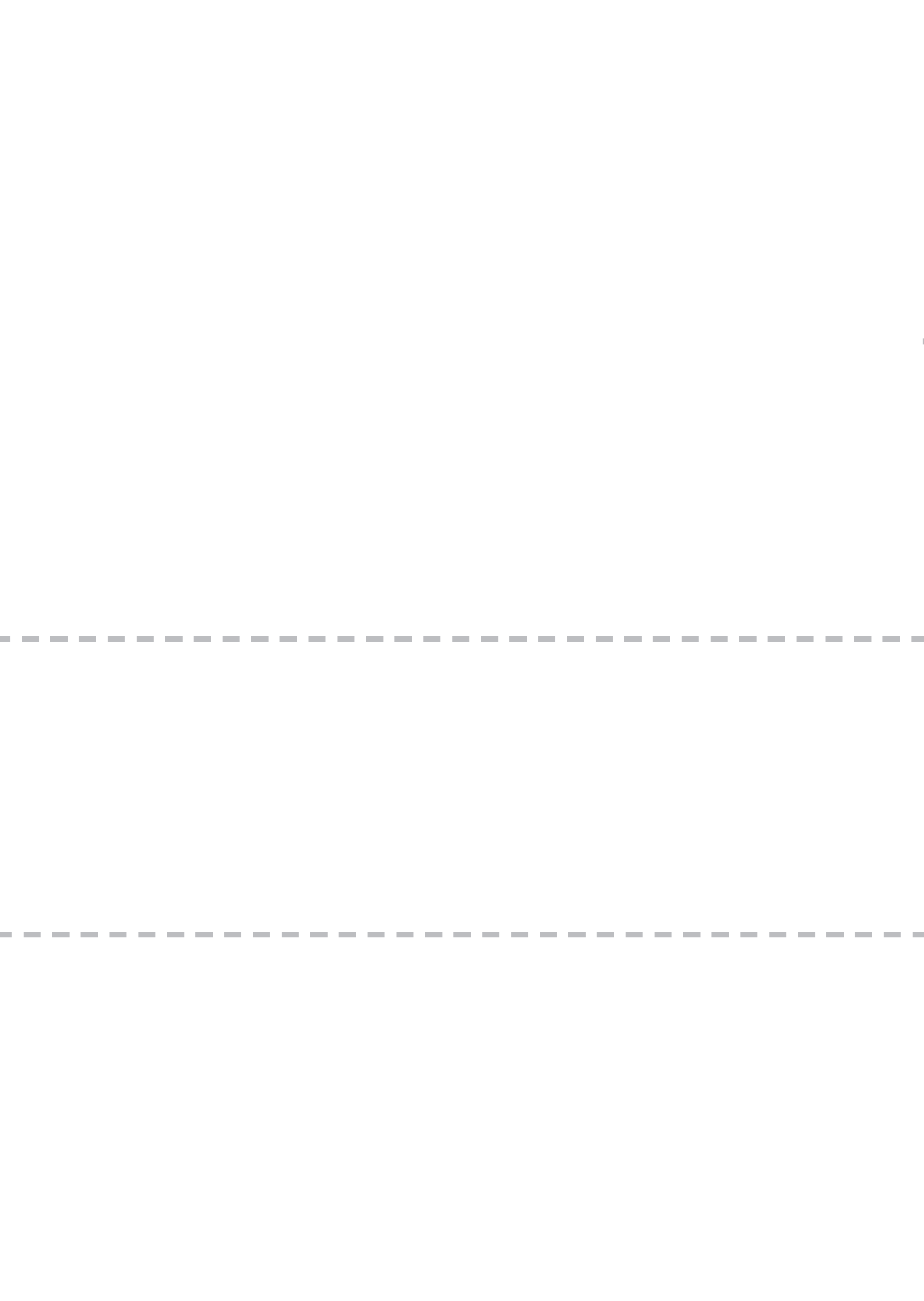

SCENY
KULTURY

TEKSTY OFIAROWANE
PROF. KRZYSZTOFOWI
PŁĘNIAROWICZOWI

**SCENY
KULTURY**

SCENY KULTURY

Teksty ofiarowane
prof. Krzysztofowi
Pleśniarowiczowi

pod redakcją
Cezarego Woźniaka,
Marty Kudelskiej,
Marcina Laberscheka

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

Kraków 2026

© Copyright by individual authors & Księgarnia Akademicka, 2026

✉ Cezary Woźniak,
cezary.wozniak@uj.edu.pl

✉ Marta Kudelska,
m.kudelska@uj.edu.pl

✉ Marcin Laberschek,
marcin.laberschek@uj.edu.pl

Recenzja: dr hab. Monika Murawska, prof. ASP w Warszawie

Opracowanie redakcyjne: Anna Kandzior-Zug

Projekt okładki: Paweł Sepielak

Na okładce: Ławki szkolne i manekiny – fragment stałej ekspozycji do spektaklu „Umarła klasa” Tadeusza Kantora (Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka w Krakowie) na wystawie w Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie, Wikimedia Commons, fot. Adrian Grycuk

Zdjęcia na stronach 5 i 855: Jan Pleśniarowicz

ISBN 978-83-8368-238-9 (druk)

ISBN 978-83-8368-431-4 (pdf)

<https://doi.org/10.12797/9788383684314>

Publikacja dofinansowana przez Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej
oraz Instytut Kultury Uniwersytetu Jagiellońskiego

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

<https://akademicka.pl>

Krzysztof Meśnianowicz

Spis treści

Część I. Sceny kultury

Piotr Jedynak, <i>Słowo Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego do tomu jubileuszowego dedykowanego Panu Profesorowi Krzysztofowi Pleśniarowiczowi</i>	13
Marzena Barańska, „Aktor” versus „aktor” – ujęcie normatywne. Wybrane zagadnienia	17
Przemysław Czapliński, <i>Puste kanony. O liberalnej i nacjonalistycznej polityce kulturalnej w Polsce 1989-2020</i>	47
Krystyna Czerni, „Kochałem Kantora!” O artystycznej przyjaźni Jerzego Nowosielskiego z Tadeuszem Kantorem	67
Katarzyna Fazan, <i>Widma Kurki Wodnej Tadeusza Kantora a realność apokalipsy</i>	93
Magda Gawłowska, <i>Neuroestetyka – jak mózg tworzy i odbiera piękno?</i>	115
Richard Gough, <i>Kantor w Cardiff</i>	137
Jan Hyvnar, <i>Kilka uwag na temat czeskiej teorii teatru</i>	155
Olga Katafiasz, <i>Wariacje, powtórzenia, echa. Powieści Projektu Szekspir</i>	161
Michał Kobiółka, <i>O przerwaniu. Przepracowywanie przeszłości a sztuka</i>	179
Iwona Kolasińska-Pasterczyk, „ <i>Non omnis moriar</i> ”. <i>Jak utrwalić ślad człowieka, czyli o ocaleniu poprzez sztukę (Ogród rozkoszy ziemskich, 2004, Lecha Majewskiego)</i>	197

Spis treści

Leszek Kolankiewicz, <i>O dwóch takich, co ukradli. Rewindykacje Kantora a „teatr ubogi” i arte povera</i>	221
Tadeusz Kornaś, <i>Teatr alternatywny po stanie wojennym</i>	257
Anna Krzyżak, <i>Język muzyki, muzyka języka – związki nieoczywiste</i>	281
Marta Kudelska, <i>„Wyrastają w dyskomforcie” – o wystawach sztuki współczesnej w ramach cyklu „Cloakroom” w krakowskiej Cricotece</i>	301
Krzysztof Kurek, <i>„Największe i najbardziej pouczające widowisko świata”, mecz piłki nożnej i pewien mało znany wiersz. Buffalo Bill’s Wild West w Krakowie (1906)</i>	315
Marcin Laberschek, <i>Niepomnikowe możliwości Pomników niemożliwych</i>	335
Martin Leach, <i>Czym jest idea Cricoteki? Logika archiwum, byt performansu i performans Bycia</i>	367
Krzysztof Loska, <i>W poszukiwaniu brakujących obrazów – performatywne rekonstrukcje pamięci</i>	391
Wiktor Łyjak, <i>Statuty Bractwa Literackiego w Nowym Sączu</i>	411
Agnieszka Marszałek, <i>Śpiewak jako aktor – kilka refleksji o specyfice aktorstwa operowego</i>	447
Bogusław Nierenberg, <i>O nauce, etyce i medialnych kontekstach – kilka refleksji spisanych z myślą o jubileuszu prof. Krzysztofa Pleśniarowicza</i>	457
Michał Pałasz, <i>Performatywność nauki w ujęciu teorii aktora-sieci. Studium przypadku paradygmatów nauk społecznych jako paradygmatów zarządzania</i>	469
Andrzej Pitrus, <i>Teatr dialogu, którego (nieomal) nie było</i>	501
Katarzyna Plebańczyk, <i>Teatr w przestrzeni publicznej. Szukanie równowagi między wolnością artystyczną a presją otoczenia</i>	513
Jan Pleśniarowicz, <i>Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora w latach 1994-1999</i>	535
Kazimierz Sikora, <i>O pewnej szczególnej funkcji wulgaryzmów w języku</i>	561
Lech Stangret, <i>Od Brukseli po Kijów</i>	581
Małgorzata Sugiera, <i>Lem spotyka Latoura, czyli Detektywi w sieci technologii</i>	599
Włodzimierz Szturc, <i>Kantorfaust jako poeta</i>	613
Agnieszka Szymańska, <i>Niemiecki spisek, czyli SCENICZNE CZYTANIE jako medium komunikacji politycznej</i>	635

Spis treści

Jacek Wachowski, <i>Ciało zmediatyzowane – czyli kilka uwag o medialnych przygodach ciała</i>	653
Jan Wolski, <i>Scena Propozycji Uniwersytetu Rzeszowskiego – autorski teatr formy plastycznej</i>	669
Cezary Woźniak, <i>Źródło i sens sztuki. Heidegger rozmawia z Hisamatsu, japońskim filozofem i mistrzem zen</i>	685
Zofia Zarębianka, <i>Religijne aspekty poezji Zbigniewa Herberta</i>	697
Natalia Zarzecka, <i>Cricoteka – powstała z połączenia nazwy Teatru Cricot oraz wyrazu „teka”, pochodzącego od starogreckiego theke i oznaczającego „miejsce schowania”</i>	711

Część II. Sceny z pamięci

Ewa Bogacz-Wojtanowska, <i>Nie tylko „człowiek od Kantora”</i>	719
Bogusław Dopart, <i>O Przyjaźni nie tylko akademickiej</i>	723
Jarosław Flis, <i>Strawa duchowa</i>	729
Jolanta van Grieken-Barylanka	731
Janusz S. Gruchała, <i>O Krzysztofie Pleśniarowiczu rodem z Rzeszowa</i>	733
Stanisław Hałabuda, <i>Teatrolog w oku cyklonu</i>	735
Józef Kaś, <i>Kiedy to przemknęło?</i>	739
Dorota Korwin-Piotrowska, <i>Teatr (bardzo) niemożliwy, czyli Kantor na WZiKS</i>	741
Halina Kurek, <i>Homo locum ornat, non locus hominem /Człowiek zdobi miejsce, nie miejsce człowieka/</i>	749
Halszka Kurlito	751
Olga Lalić-Krowicka, <i>Reżyser w wiecznym teatrze</i>	753
Olga Lalić-Krowicka, <i>Plamizm gwiazd i jego faktosens</i>	755
Krzysztof Lisowski, <i>Studiowanie Konfucjusza</i>	763
Rafał Maciąg, <i>Kawa</i>	765
Luigi Marinelli, <i>Przyjaźń – przenikanie granic</i>	769
Jan Michalik, <i>Badacz twórczości Kantora historykiem teatru</i>	773
Krzysztof Miklaszewski, <i>Imiennikowi – chwała!</i>	775
Aleksander Noworól	777

Spis treści

Józef „Żuk” Opalski	779
Lajos Pálfalvi, <i>Wakacjująca klasa</i>	781
Wiesław Piechocki, <i>Parasol kolażowy</i>	785
Wiesław Piechocki, <i>Włosy Absaloma są wszędzie</i>	789
Jacek Popiel, <i>Wspomnienia z czasów studenckich</i>	793
Grażyna Praweńska-Skrzypek, <i>Dobre lata Instytutu Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego z Krzysztofem Pleśniarowiczem</i>	801
Włodzimierz Próchnicki, <i>Krzysiu</i>	803
Grzegorz Przebinda, <i>Dzieje pewnej przyjaźni (z Tadeuszem Kantorem, Franciszkiem Pikiem Mirandolą i dębem Stanisławem w tle)</i>	807
Dobrochna Ratajczakowa, <i>Ponad latami</i>	817
Anna Stafiej, <i>Pro domo sua</i>	821
Franciszek Tereskiewicz.....	823
Andrzej Urbanik.....	827

Biografia i publikacje Krzysztofa Pleśniarowicza

Biografia naukowa Krzysztofa Pleśniarowicza	831
Publikacje Krzysztofa Pleśniarowicza 1975-2025	843

Część I

Sceny kultury

Słowo Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego do tomu jubileuszowego dedykowanego Panu Profesorowi Krzysztofowi Pleśniarowiczowi

Wielość i różnorodność wątków, które splotły się w imponującym *dossier* Pana Profesora Krzysztofa Pleśniarowicza, zdumiewa i robi wrażenie. Tak bogaty życiorys musi się wszakże okazać niemałym wyzwaniem dla każdego, kto podejmie się próby jego opisu. W biografii tej naturalnym rozwinięciem pracy naukowej i dydaktycznej stały się rozliczne aktywności o charakterze organizacyjnym. Owo intensywne, podziw budzące zaangażowanie w administracyjną i instytucjonalną praktykę jawi się jako wypadkowa z jednej strony prymarnej akademickiej afiliacji Profesora (z Uniwersytetem Jagiellońskim zawodowo związanej od ukończenia studiów magisterskich w 1977 r.), a z drugiej – intelektualnych poszukiwań, które przez długie lata prowadził, pochylając się m.in. nad monumentalnym, heterogenicznym *oeuvre* Tadeusza Kantora.

Już na wstępie stwierdzić wypada, że Krzysztof Pleśniarowicz jest wybitnym kulturoznawcą i teatrologiem, swobodnie poruszającym się na gruncie teorii i historii dwudziestowiecznego teatru. Świadczą o tym najdobitniej jego książki, w zgodnej opinii krytyków (tudzież czytelników nieprofesjonalnych) zawsze przystępne i przejrzyste skonstruowane, a niejednokrotnie wręcz pionierskie, jak w przypadku

uchodzącego dziś za kanoniczny *Teatru Śmierci Tadeusza Kantora* (1990) czy opublikowanych niedawno w nowym, zmienionym wydaniu *Przestrzeni deziluzji* (2021). O długowieczności i niesłabnącej sile oddziaływania przywołanych pozycji świadczy zwłaszcza fakt, że – jakkolwiek ukazały się drukiem już jakiś czas temu (pierwsza na księgarskie półki trafiła przed 35 laty!) – wciąż nie sposób sobie wyobrazić poważnej rozprawy poświęconej twórczości reżysera *Umartej klasy* czy losom dwudziestowiecznego teatru, która jakoś by się do nich nie odnosiła, choćby tylko w przypisie lub w ramach bibliograficznej wzmianki.

W pamięci uczniów zapisał się przy tym Dostojny Jubilat jako nauczyciel akademicki odznaczający się erudycją i umiejętnością syntetycznej prezentacji nawet najbardziej złożonych zagadnień, jak również bezpośredniością, rzadkim darem wymowy i niepodrabialnym poczuciem humoru. Wymienione zalety – dostrzeżone też za granicą, w szczególności na uczelniach amerykańskich, w których gościł wielokrotnie jako stypendysta i profesor wizytujący – zapewniły mu sympatię i szacunek kolejnych pokoleń studentów, którzy docenili jego charyzmę i oryginalną, nietuzinkową osobowość. Profesor pozostawił więc trwałą, niezatarty ślad na życiorysach licznej grupy kulturoznawców i teatrologów, dla których stał się bez wątpienia niekwestionowanym autorytetem oraz niedościgłym wzorem uczonego, zawsze uważnego i otwartego na nowe prądy myślowe i kierunki badawcze, ale zarazem głęboko przywiązanego do klasycznego repertuaru postaw i wartości humanistycznych.

Podkreślić trzeba, że to właśnie tym wartościom Krzysztof Pleśniarowicz czynił zadość jako menedżer i organizator działalności artystycznej prowadzonej w krakowskich instytucjach kultury. Należy bowiem w tym kontekście przypomnieć, że w latach 1994-2000 piastował stanowisko dyrektora „żywego archiwum” Teatru Cricot 2, czyli Ośrodka Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora „Cricoteka”. Uzyskał wówczas doprawdy niepowtarzalną szansę, aby sprawdzić, jak w codziennej praktyce zachowują się i sprawdzają koncepcje, które wprowadził do swego teoretycznego ekwipunku, pracując jeszcze nad dysertacją doktorską (obronioną w 1986 r.) czy też w okresie nieco późniejszym, gdy pracował już nad rozprawą habilitacyjną (wyżej wspomnianymi *Przestrzeniami deziluzji*, wydanymi po raz pierwszy w 1996 r.).

Szereg istotnych, eksponowanych funkcji pełnił też na Uniwersytecie Jagiellońskim. Występował więc m.in. w roli zastępcy dyrektora Instytutu Spraw Publicznych (2002-2007), twórcy i kierownika Katedry Kultury Współczesnej (2004-2019), a także – od 2008 do 2016 r. – prodziekana Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej. Wiedzą, kompetencjami i doświadczeniem dzielił się też z młodzieżą akademicką i społecznością Państwowej Akademii Nauk Stosowanych w Krośnie, w której życiu był aktywny również na płaszczyźnie administracyjnej – najpierw jako

uczestnik posiedzeń Senatu (zasiadał w nim jako powołany na kadencje 2012-2016 i 2016-2020 przedstawiciel rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego), a następnie członek pierwszej Rady Uczelni (2019-2020).

Należy przy tej sposobności zauważyć, że realizacji jednych z najbardziej wymagających zadań w swej karierze podejmował się Krzysztof Pleśniarowicz w okolicznościach, które można by określić w najlepszym razie jako niepomysłne. Jego służba na rzecz Cricoteki przypadła przecież na okres przemian społeczno-politycznych i gospodarczych zachodzących pod wpływem transformacji systemowej, a z największymi akademickimi wyzwaniem mierzył się w czasie, gdy europeizujący się rodzimy sektor szkolnictwa wyższego i nauki wkraczał dopiero na ścieżkę przyspieszonych, nie zawsze zresztą prostych i łagodnych reform. Dostojny Jubilat z tej konfrontacji z przeobrażającą się instytucjonalną materią wyszedł niewątpliwie obronną ręką i stał się niezrównanym specjalistą w zakresie zarządzania zmianą, zdolnym racjonalnie i efektywnie kierować rozwojem podległych mu organizacji nawet w niesprzyjających warunkach.

To rzekłszy, pozwalam sobie złożyć Dostojnemu Jubilatowi najserdeczniejsze powinszowania oraz życzenia wszelkiej pomyślności. Chcę jednocześnie z mocą podkreślić, że pozostaję niezmiennie pod wielkim wrażeniem zasług, jakie położył Pan w minionych dekadach dla umocnienia i rozkwitu naszej macierzystej jednostki – Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Do Pomysłodawców i Redaktorów niniejszego tomu (podobnie zresztą jak do wszystkich Autorów, których teksty w nim pomieszczono) pragnę na koniec skierować słowa uznania i wdzięczności. Jego Czytelnikom życzę zaś ciekawej, zajmującej lektury.

prof. dr hab. Piotr Jedynak
Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego

MARZENA BARAŃSKA

Instytut Kultury Uniwersytetu Jagiellońskiego

„Aktor” *versus* „aktor” – ujęcie normatywne

Wybrane zagadnienia

Wprowadzenie

Pytania dotyczące terminu „aktor”, statusu prawnego aktora i ochrony działalności artystycznej są przedmiotem debaty publicznej od kilku lat. Mimo podejmowanych z inicjatywy różnych środowisk prób opracowania normatywnych rozwiązań żadna propozycja nie zyskała aprobaty. W roku 2008 przygotowany został projekt Ustawy o wykonywaniu i ochronie zawodu aktora, autorstwa Polskiego Stronnictwa Ludowego¹. Autorzy projektu za wiodący cel uznali ujednoczenie zasad wykonywania zawodu aktora, „[...] podkreślenie znaczenia działalności aktorskiej w promowaniu różnorodności form przekazu kulturowego; zapewnienie takich warunków pracy wykonywanej przez aktorów, dzięki którym działalność artystyczna aktorów będzie się w pełni rozwijać i przynosić jak najlepsze korzyści społeczeństwu” (art. 2 ust. 1 pkt 1

¹ *Ustawa o wykonywaniu i ochronie zawodu aktora*, Dziennik.pl, [on-line:] <https://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/134564,ustawa-o-wykonywaniu-i-ochronie-zawodu-aktora.html> – 20 VIII 2024.

i 2 projektu)². Proponowane rozwiązania nie zyskały aprobaty przede wszystkim ze strony interesariuszy. W dniu 1 grudnia 2020 r. posłowie skierowali do Sejmu RP projekt ustawy o statusie artysty zawodowego, który został zarejestrowany jako *Druk nr 973*³. W uzasadnieniu projektu podano, że „Celem wprowadzenia nowych regulacji jest zwiększenie bezpieczeństwa socjalnego artystów i twórców w Polsce, zapewnienie warunków do nieskrępowanej wolności twórczej, wspieranie budowy i zachowania dziedzictwa narodowego oraz zwiększenie innowacyjności gospodarki”⁴. W dniu 24 lutego 2021 r. skierowano projekt do pierwszego czytania na posiedzeniu sejmu. Od tego czasu nie podjęto dalszych prac legislacyjnych. Nie oznacza to jednak, że problematyka powyższa nie wzbudza zainteresowania. Tematyka powraca wraz z dyskusją dotyczącą zmian wprowadzanych w prawie autorskim i pokrewnym (np. w roku 2022 przy okazji kształtowania rozwiązań dotyczących opłaty reprograficznej)⁵. Mimo upływu czasu nie udało się dokonać kompleksowych zmian legislacyjnych.

Reglamentacja dotycząca statusu aktora zawarta jest w wielu aktach prawnych, które często przy okazji normowania innych dziedzin zawierają przepisy odnoszące się do środowiska artystycznego, w tym aktorów⁶. Szeroki wachlarz zagadnień dotyczących analizowanego tematu z uwagi na objętość niniejszego artykułu został poddany selekcji i w rezultacie zdecydowano się na omówienie wybranych problemów. Przede wszystkim zwrócono uwagę na zagadnienia dotyczące pojęcia aktora w świetle obowiązującego ustawodawstwa, podjęto próbę skatalogowania desygnatów określających zawodowe i amatorskie aktorstwo oraz stosowanych rozwiązań w zakresie nawiązywania stosunków umownych. Badania mają charakter eksploracyjny. W fazie wstępnej ustalono katalog słów kluczowych, które pomocne były w eksploracji treści opublikowanych w naukowych i ogólnodostępnych bazach danych, np. EBSCO, Google Scholar, Science Elsevier, a także LEX (prywatna licencja), oraz treści netograficznych. Z uwagi na zakres podejmowanego zagadnienia zastosowano m.in. metodę egzegezy tekstów prawnych, materiałów zastanych.

² *Ibidem*.

³ *Poselski projekt ustawy o statusie artysty zawodowego. Druk nr 973*, Sejm.gov.pl, [on-line:] <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=973> – 20 VIII 2024.

⁴ *Ibidem* (uzasadnienie *Druku 973*).

⁵ S. Wikariak, *Oplata reprograficzna na ostatniej prostej*, „Dziennik Gazeta Prawna”, [on-line:] <https://www.gazetaprawna.pl/firma-i-prawo/artykuly/8484166,elektronika-oplata-reprograficzna-podatek-od-komputerow-tabletow-nosnikow.html> – 20 VIII 2024.

⁶ Zob. D. Ilczuk, *Wsparcie dla twórców i artystów. Perspektywa międzynarodowa*, Warszawa 2017.

Pojęcie i typy aktorów

Źródłosłowem współczesnego pojęcia aktora jest łacińskie słowo *actor*, które oznacza m.in. „sprawcę, wykonawcę, zawodowca”⁷. W socjologii i antropologii słowo „aktor” stosowane jest do „[...] określenia jednostki, grupy społecznej lub instytucji w rozumieniu podmiotu społecznego, wchodzącego z innymi podmiotami w interakcje”⁸ w zakresie reprezentowania i realizacji określonych celów czy ochrony interesów. W naukach ekonomicznych o aktorze można mówić w odniesieniu do uczestników stosunków gospodarczych. W polityce z kolei – jako o podmiocie podejmującym działania w sferze życia politycznego, często ukierunkowanym na np. zdobycie, utrzymanie władzy. Interdyscyplinarny zakres zastosowań słowa „aktor” sprawia, że nie można przyjąć jednej definicji za bezwzględnie obowiązującą.

Z uwagi na powyższe można wyróżnić szerokie i wąskie ujęcie definicyjne. W pierwszym „aktor” to m.in. „uczestnik jakichś wydarzeń”, „osoba, która udaje, stwarza pozory czegoś”⁹, „osoba udająca coś przed innymi osobami w celu ich oszukania”¹⁰. Działanie aktora we wskazanej interpretacji zmierza do budowania przeświadczenia o jego prawości, choć w rzeczywistości to rodzaj manipulacji wywołujący reakcje osoby trzeciej zgodnie z intencją manipulatora. W życiu codziennym termin „aktor” używany jest jako sarkastyczne określenie osoby zachowującej się w sposób sztuczny, pozerski. Towarzyszące mu wypowiedzi „nie graj”, „prześń grać” określają nienaturalność zachowania, nieprawdziwość intencji. W takim ujęciu w istocie odnosi się to do przyjmowania postawy, gestu, mimiki, do sposobu wypowiedzania słów i zachowań właściwych dla ról scenicznych, jednakże powyższe interpretacje zdecydowanie wykraczają poza zakres identyfikowania terminu „aktor” ze sztuką, estradą czy działalnością artystyczną.

W ujęciu *sensu stricto* słowo to wskazuje na warsztat pracy, sposób działania i oddziaływanie na otoczenie. Przyjęto m.in., że aktor to „artysta grający rolę w teatrze lub w filmie”¹¹, „artysta grający w teatrze lub filmie, wcielający się w postać, której

⁷ *Aktor*, [w:] *Słownik łacińsko-polski*, red. K. Kumaniecki, Warszawa 1983, s. 9.

⁸ B. Szacka, *Wprowadzenie do socjologii*, Warszawa 2003, s. 122.

⁹ *Aktor*, [w:] *Słownik języka polskiego PWN*, [on-line:] <https://sjp.pwn.pl/slowniki/aktor.html> – 8 VIII 2024.

¹⁰ *Aktor*, [w:] *Wielki słownik języka polskiego*, [on-line:] <https://wsjp.pl/haslo/podglad/11826/aktor/2358202/osoba-udajaca-cos> – 3 VIII 2024.

¹¹ *Aktor*, [w:] *Słownik języka polskiego PWN*...

użycza głosu, twarzy oraz gestów”¹² czy „artysta tworzący postaci sceniczne, grający jakąś rolę w teatrze, filmie, telewizji”¹³. Osobliwością definicji jest artystyczny wymiar aktywności, intelektualny wkład, twórcze zaangażowanie, adekwatne do roli, w jaką osoba się wciela. Jednostka na podstawie posiadanej wiedzy i umiejętności świadomie dokonuje wyborów, np. poprzez przyjmowanie określonej postawy, zachowania; dotyczy to technik głosowych, cielesnych, nadających postaci czy sytuacji szczególnego charakteru. Miarą artystycznego wkładu aktora jest utożsamianie się artysty z określonymi rolami, kreacjami scenicznymi lub filmowymi, natomiast miarą jego jakości, kunsztu są często opinie krytyków i prestiżowe nagrody.

Słowo „aktor” jest bardzo pojemne i odnosi się do różnych typów artystów, np.:

- komik, czyli „aktor grający role komediowe lub kłown cyrkowy”¹⁴,
- aktor dramatyczny – związany z dramatem – utworem literackim i scenicznym¹⁵,
- aktor śpiewający – jest przede wszystkim aktorem, który wykorzystuje śpiew jako środek ekspresji dramatycznej¹⁶,
- lalkarz – aktor m.in. uczestniczący w widowisku lalkowym, „[...] poruszający lalkami i używający im głosu w teatrze lalek”¹⁷,
- tancerz – realizuje koncepcje artystyczne poprzez przyjmowanie różnych postaw, figur itp., „wykonuje w sposób artystyczny stworzone przez choreografa tańce i układy ruchowe solo bądź w zespole tancerzy”¹⁸,
- mim – mową ciała, wyglądem zewnętrznym, charakterystycznym makijażem, często poprzez gesty, ruchy ciała realizuje określoną artystyczną koncepcję zwaną pantomimą¹⁹,
- artysta opery i operetki – jego talent artystyczny i głos decydują o wyborze realizowanego repertuaru, np. operetka, opera,

¹² *Aktor*, Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi, [on-line:] <https://wuplodz.praca.gov.pl/-/13434224-aktor> – 8 VIII 2024.

¹³ *Aktor*, [w:] *Słownik języka polskiego*, t. 1, red. J. Tokarski, H. Szkiłdź, Warszawa 1978, s. 25.

¹⁴ *Aktor*, [w:] *Słownik języka polskiego PWN*...

¹⁵ *Dramatyczny*, [w:] *Wielki słownik języka polskiego*, [on-line:] <https://wsjp.pl/haslo/podglad/5127/dramatyczny/4062798/teatr> – 8 VIII 2024.

¹⁶ D. Carey, R. Clark Carey, *The Vocal Arts Workbook: A Practical Course for Developing the Expressive Actor's Voice*, 2nd ed., London 2021, *RADA Guides*.

¹⁷ *Lalkarz*, [w:] *Słownik języka polskiego*, t. 2, red. J. Tokarski, H. Szkiłdź, Warszawa 1978, s. 8.

¹⁸ *Tancerz*, Powiatowy Urząd Pracy w Bielsku-Białej, [on-line:] pubbielsko.bip.gov.pl/ – 8 VIII 2024.

¹⁹ *Mim*, Wikipedia, [on-line:] <https://pl.wikipedia.org/wiki/Mim> – 8 VIII 2024.

Niniejsza księga gromadzi artykuły naukowe ofiarowane Profesorowi Krzysztofowi Pleśniarowiczowi z okazji Jego jubileuszu, a także adresy gratulacyjne, wspomnienia i dedykacje literackie napisane specjalnie z tej okazji przez Autorów – Przyjaciół i Współpracowników Profesora.

Profesor Krzysztof Pleśniarowicz niemal 50 lat pracował na Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach 1977-2000 był związany z Katedrą Teatru i Dramatu UJ, w latach 1994-2000 pełnił funkcję dyrektora Ośrodka Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka. Następnie kierował Katedrą Kultury Współczesnej UJ (2004-2025), był współzałożycielem Instytutu Kultury UJ (2009) oraz prodziekanem Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ (2008-2016). W latach 2018-2025 był przewodniczącym Rady Instytutu Kultury UJ. Jest autorem, współautorem i redaktorem 41 publikacji książkowych z dyscyplin literaturoznawstwa i nauk o sztuce oraz około 200 artykułów i recenzji w 12 językach.

